סוג הבחינה: בגרות
מועד הבחינה: חורף מאוחר תשפ"א, 2021
מספר השאלון: 22261
קובץ: תשובות סופיות

היסטוריה

שאלון 22261

הוראות לנבחן

שים לב: בבחינה זו יש הנחיות מיוחדות. יש לענות על השאלות על פי הנחיות אלה.
בשאלון זה שני חלקים: חלק א (פרק ראשון) וחלק ב (פרק שני, פרק שלישי, פרק רביעי).
משך הבחינה: משך הזמן המוקצב לשני חלקי השאלון הוא שלוש שעות ללא הפסקה.
לחלק א מוקצבת שעה אחת בלבד. כשתסיים לענות על חלק א, אף אם לא הסתיימה השעה, מסור למשגיח את מחברת הבחינה, את ספר הלימוד ואת כותרות יחידות ההוראה "איך יכול אדם", וקבל ממנו את חלק ב של השאלון.
אין לחזור לחלק א לאחר מסירת מחברת הבחינה למשגיח.
חלק א
א. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בחלק זה פרק אחד.
עליך לענות על שאלה אחת מפרק זה.
פרק ראשון — (1×33⅓) — סך הכול 33⅓ נקודות.
ב. חומר עזר מותר בשימוש: 1. ספר הלימוד שאושר בנושא מלחמת העולם השנייה, טוטליטריות ושואה.
בספר יכולים להיות סימונים במדגש (מרקר) או בעיפרון, אך לא הערות בכתב, וכן סימונים של תקופות או נושאים באמצעות מדבקות (סימניות) הבולטות מן הספר.
2. עותק מודפס של כותרות יחידות ההוראה "איך יכול אדם".
כתוב במחברת הבחינה בלבד. רשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.
כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.
ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.
שים לב: בבחינה זו יש הנחיות מיוחדות. יש לענות על השאלות על פי הנחיות אלה.
חלק ב
א. משך הבחינה: שעתיים.
ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בחלק זה שלושה פרקים.
בחר בשני פרקים וענה על שאלה אחת מכל פרק שבחרת (לכל שאלה — 33⅓ נקודות).
ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.
כתוב במחברת הבחינה בלבד. רשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.
כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.
ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

בהצלחה!

תשובות סופיות

חלק א – פרק ראשון – מלחמת העולם השנייה והשואה (33⅓ נקודות)

שאלה 1

א. עיקרון אחד – האנטישמיות הגזענית (תורת הגזע): היהודי כגזע מזיק ומסוכן, אויב העולם, המאיים על טוהר הגזע הגרמני ושואף לשלוט בעמים – "החיידק היהודי – אויב המין האנושי, נמצא בכל מקום ובכל זמן"; "היהודי שואף להרוס את היסודות הגזעיים של העם שאותו החליט לשעבד"; "וכך מאלץ את העמים להיות לו לעבדים". (מקובל גם: עיקרון טוהר הגזע ועליונות הגזע הארי – סלידה מ"ערב רב" של עמים, "הקרקע הטהורה של התרבות הגרמנית"; או לאומיות קיצונית ועליונות התרבות הגרמנית – עמים זרים "שתקעו יתד על הקרקע הטהורה של התרבות הגרמנית".) מקור מספר הלימוד המבטא את העיקרון, למשל החוק להגנת הדם והכבוד הגרמני (חוקי נירנברג, 15 בספטמבר 1935), ושתי דוגמאות ממנו: איסור נישואים בין יהודים לבין אזרחים "בעלי דם גרמני או דם קרוב לו"; איסור קשרי אישות מחוץ לנישואים ביניהם (חלופה: איסור העסקת נשים גרמניות מתחת לגיל 45 במשקי בית יהודיים), והסבר כיצד הן מבטאות את התפיסה שהיהודי מסכן את "טוהר הדם הגרמני".

ב. הבדל: בגרמניה (1933–1939) המדיניות הייתה הדרגתית ונשענה בעיקר על תעמולה, חקיקה והדרה כלכלית, ואלימות מאורגנת ופומבית רחבה הופעלה רק בליל הבדולח (נובמבר 1938); בפולין (מספטמבר 1939) הופעלו מיד ובבת אחת אלימות גלויה, השפלה, חטיפה לעבודות כפייה, החרמת רכוש וסימון (סרט זרוע עם מגן דוד). (מקובל גם: בגרמניה – עידוד הגירה, בפולין – ריכוז וגירוש.) סיבה: אווירת המלחמה והיחס לאוכלוסייה הכבושה – בפולין, במצב מלחמה ובארץ כבושה שאוכלוסייתה נחשבה "נחותה", לא היה צורך להתחשב בדעת הקהל בגרמניה ובעולם; בגרמניה שלפני המלחמה רצה המשטר לגייס את תמיכת הציבור ולא לעורר תגובות בחוץ. (חלופה: מספרם הגדול של יהודי פולין.) נקודת מפנה (שתיים): בידוד וניתוק מן החברה הסובבת ומן העולם – אובדן הפרנסה והרכוש ותלות מוחלטת בגרמנים; תנאי רעב, צפיפות ומחלות – ראשית ההרג ההמוני ("השמדה עקיפה"); הגטו ריכז את היהודים והכין אותם לגירוש להשמדה; שינוי במבנה ההנהגה – היודנראט שמונה בכפייה.

שאלה 2

א. שני צעדים: סיפוח מערב פולין לרייך (וארתגאו, דנציג–מערב פרוסיה), גירוש פולנים ויהודים לגנרלגוברנמן ויישוב גרמנים במקומם – מימוש "מרחב המחיה" לגזע הארי; פגיעה בפולנים כעם "נחות" – רצח האינטליגנציה והמנהיגות, סגירת האוניברסיטאות ובתי הספר התיכוניים, עבודת כפייה – מימוש ההיררכיה הגזעית שבה הסלאבים משרתים את הגרמנים. (חלופות: ניצול כלכלי של הארצות הכבושות במערב ובמזרח; צעדים נגד היהודים – סימון, ריכוז בגטאות, ובקיץ 1941 רצח המוני בידי האיינזצגרופן.) מקור מספר הלימוד, למשל תזכיר הימלר "מחשבות אחדות על היחס לאוכלוסייה הזרה במזרח" (מאי 1940): חינוך של ארבע כיתות יסוד בלבד, חשבון עד 500, כתיבת השם, ציות לגרמנים – הפיכת עמי המזרח לכוח עבודה חסר מנהיגות בשירות הגזע הארי.

ב. חשיבות: נקודת מפנה בחזית המזרחית ובמלחמה כולה – לראשונה כותרה והושמדה ארמייה גרמנית שלמה (הארמייה השישית של פאולוס, שנכנעה בסוף ינואר–תחילת פברואר 1943); גרמניה איבדה את היוזמה במזרח ומאז נסוגה, והצבא האדום עבר למתקפה מערבה; פגיעה קשה במורל הגרמני (נאום "המלחמה הטוטלית" של גבלס, פברואר 1943) וחיזוק המורל של בעלות הברית. בקריקטורה (שתיים): שלד/המוות אוחז רשימת "מספר הנפגעים הגרמנים הולך וגדל" – אבדות כבדות, מלחמת התשה; היטלר אומר "לא כך התנהלו העניינים בקומפיין" – בניגוד לניצחון הבזק על צרפת ב־1940, הפעם אין הכרעה מהירה; הכותרת "הבלט הרוסי" – הרוסים מכתיבים את "הריקוד", והחיילים הגרמנים נגררים אל תוך העיר הבוערת והעשן.

שאלה 3

א. מקור מספר הלימוד המבטא דרך התנגדות שאינה מרד (למשל: תיעוד – ארכיון "עונג שבת" של עמנואל רינגלבלום בגטו ורשה; חינוך מחתרתי; פעילות תרבותית ודתית; הברחת מזון; עזרה הדדית) והסבר כיצד ההתנגדות באה בו לידי ביטוי: פעולה בניגוד לאיסורים ולמטרות הנאצים – לשבור את רוח היהודים, לבודד אותם ולהסתיר את פשעיהם; שמירה על צלם אנוש, על הזיכרון ועל האמת.

ב. טיעוני המתנגדים (שניים): "הצלה באמצעות עבודה" – הגטו היצרני נחוץ לגרמנים ולכן יינצל עד סוף המלחמה; אי־האמון בהשמדה והתקווה שהמגורשים חיים במחנות עבודה – ולכן אין טעם לסכן את הגטו (חלופות: אחריות קולקטיבית – מרד יביא לחיסול מיידי של כל הגטו; אין סיכוי צבאי ואין נשק ועזרה מבחוץ; אחריות לבני המשפחה). תגובות אי"ל בכרוז: לעבודה – "הניחו אותנו חיים רק מפני שהם רוצים לנצל את כוח העבודה שלנו עד ל[טיפה] האחרונה... וכשאין העבדים מביאים עוד רווחים, הורגים אותם"; למכתבים מ"מחנות העבודה" – "אל תאמינו במעשיות אלה. הן מופצות על ידי יהודים שהם בשירות הגסטאפו", ומטרתן "להרגיע... כדי שאחר כך [תיעשה] ההגליה הבאה בלי קשיים"; הגירוש פירושו מוות – 300,000 "הומתו באכזריות במחנה המוות טרבלינקה"; ולמי שאינו יכול להילחם – "יתנגדו התנגדות פסיבית, כלומר יתחבאו"; המוות ודאי, ולכן "יהיו הכול נכונים למות כבני־אדם!".

חלק ב – פרק שני – לאומיות וציונות (33⅓ נקודות)

שאלה 4

א. השפעת התיעוש והעיור: הגירה המונית מן הכפר לעיר פירקה את הזהות המקומית־כפרית ואת הקשרים הפאודליים, והמוני העובדים בערים חיפשו מסגרת זהות חדשה – הלאום; התיעוש הצריך השכלה ואוריינות – בתי ספר בשפה הלאומית האחידה; התפתחות העיתונות, הדפוס ומסילות הברזל קירבו בין חבלי הארץ והפיצו את הרעיון הלאומי; צמיחת הבורגנות, שהייתה מעוניינת בשוק אחיד ובמדינה מאוחדת (למשל איגוד המכס הגרמני, 1834) ובזכויות פוליטיות. גורם נוסף: המהפכה הצרפתית ומלחמות נפוליאון – רעיון ריבונות העם והתגובה הלאומית לכיבוש הצרפתי (חלופות: הרומנטיקה – עיסוק בעבר, בשפה ובפולקלור; היחלשות מעמד הדת – חילון).

ב. תרומת תל אביב (שתיים): המשך המפעל הציוני ומתן תקווה אחרי מות הרצל (1904) – "כדי להמשיך את הציונות גם לאחר מות יוצרה"; הרחבת הקליטה – התיישבות עירונית לבעלי מקצועות, לא רק לחקלאים – "נרחיב את היכולת והאפשרות לקליטה נוספת של מתיישבים חדשים, שיתעסקו במקצועותיהם"; כוח משיכה לעלייה נוספת – "יהיו כוח מושך גם לאחרים בגולה, שיעלו אחריהם ארצה"; בניית חברה עברית חדשה – "עיר עברית למופת" (גימנסיה הרצליה, עברית). צורת התיישבות נוספת – הקבוצה (דגניה, 1910): קבוצה קטנה של חלוצים מן העלייה השנייה; שיתוף מלא ברכוש, בייצור ובצריכה; שוויון; עבודה עצמית ללא שכירים ("עבודה עברית"); החלטות באספה הכללית; התיישבות על אדמות לאום (קק"ל) בתמיכת המשרד הארץ־ישראלי. (חלופה: המושבה – משקים פרטיים, תמיכת הברון רוטשילד, כגון ראשון לציון, זכרון יעקב, ראש פינה.)

שאלה 5

א. מטרות: עצמאות – שחרור מן השלטון הזר והקמת מדינה לאומית ריבונית (יוון מן העות'מאנים, פולין מרוסיה, פרוסיה ואוסטריה); איחוד – איחוד יחידות פוליטיות נפרדות של בני הלאום למדינה אחת (איטליה, גרמניה); ולצדן חיזוק הזהות והתרבות הלאומית (שפה, היסטוריה). שני דפוסי פעילות: מאבק צבאי ומרידות (המרד היווני 1821; המרידות הפולניות 1830 ו־1863; מסע "האלף" של גריבלדי 1860); פעילות מדינית־דיפלומטית ובריתות עם מעצמות (קאבור ונפוליאון השלישי, 1859; ביסמרק). (חלופות: פעילות תרבותית־חינוכית – החייאת השפה, הספרות וההיסטוריה; הקמת אגודות סודיות ותנועות – "איטליה הצעירה" של מציני.)

ב. תוכנית בזל (הקונגרס הציוני הראשון, אוגוסט 1897): מטרה – "הציונות שואפת להקים לעם היהודי בית מולדת בארץ־ישראל מובטח במשפט הכללי" (הכרה בינלאומית/חוקית). ארבעה אמצעים: יישוב ארץ־ישראל ביהודים עובדי אדמה, בעלי מלאכה ובעלי מקצועות; ארגון היהדות כולה וליכודה במוסדות מקומיים וכלליים לפי חוקי כל ארץ; חיזוק הרגש וההכרה הלאומיים היהודיים; צעדי הכנה להשגת הסכמת הממשלות. בחירה ונימוק – למשל יישוב ארץ־ישראל: יצר עובדות בשטח, בסיס דמוגרפי וטריטוריאלי (קק"ל 1901, המשרד הארץ־ישראלי 1908, דגניה 1910, תל אביב 1909), שעליו נשענה ההכרה המדינית; או השגת הסכמת הממשלות – בלי הכרה ותמיכה בינלאומית לא תוכל לקום מדינה (בסופו של דבר הצהרת בלפור 1917 וכתב המנדט).

שאלה 6

א. שניים מתוך: תמיכה של מדינה או שליט מקומי חזק שהוביל את המאבק – פיימונטה־סרדיניה (ויקטור עמנואל השני, קאבור) באיטליה, פרוסיה (ביסמרק) בגרמניה; סיוע ומעורבות של מעצמות זרות / נסיבות בינלאומיות נוחות – בריטניה, צרפת ורוסיה ביוון (נווארינו, 1827), צרפת באיטליה (1859); מנהיגות כריזמטית ומוכשרת – מציני, גריבלדי, קאבור, ביסמרק; גורמים כלכליים – התיעוש, איגוד המכס הגרמני (1834), מסילות ברזל; היחלשות האימפריות השולטות (העות'מאנית, האוסטרית).

ב. שניים מתוך: אינטרס אסטרטגי – שליטה בארץ־ישראל, הסמוכה לתעלת סואץ ולדרך להודו, בעזרת יישוב יהודי שיהיה נאמן לבריטניה, ועקיפת הסכם סייקס–פיקו (1916), שקבע לארץ־ישראל שלטון בינלאומי; זכייה באהדת יהודי רוסיה – כדי שישפיעו על ממשלת רוסיה המהפכנית להמשיך להילחם ולא לפרוש מן המלחמה; זכייה באהדת יהודי ארצות הברית – כדי שיחזקו את מעורבותה במלחמה; הקדמת גרמניה, שגם היא שקלה הצהרה פרו־ציונית. (מקובל גם: אהדה דתית־תנ"כית של מנהיגים בריטים, ופעילות ויצמן.)

ג. עיקרי התוכן: מכתב של שר החוץ הבריטי ארתור ג'יימס בלפור ללורד רוטשילד (2 בנובמבר 1917): ממשלת הוד מלכותו רואה בעין יפה הקמת בית לאומי לעם היהודי בארץ־ישראל, ותעשה כמיטב מאמציה להקל על השגת מטרה זו; בתנאי שלא ייעשה דבר העלול לפגוע בזכויות האזרחיות והדתיות של העדות הלא־יהודיות בארץ־ישראל, או בזכויות ובמעמד המדיני של היהודים בכל ארץ אחרת. הסיוע לתנועה הציונית: הכרה רשמית ראשונה של מעצמה בעם היהודי ובזכותו לבית לאומי בארץ־ישראל; התחייבות בריטית לסייע להקמתו; בסיס להכרה בינלאומית – ההצהרה שולבה בכתב המנדט (ועידת סן רמו 1920, אישור חבר הלאומים 1922); עידוד לתנועה ולעלייה.

חלק ב – פרק שלישי – המאבק על הקמת מדינת ישראל (33⅓ נקודות)

שאלה 7

א. שיקולים על פי הקטע: (1) אכזבה מעמדות כל הצדדים – כישלון הניסיונות למצוא פתרון מוסכם (היהודים והערבים דחו את הצעותיה), והחמורה – עמדת ארצות הברית: "שורת אכזבות מעֻמְדוֹת כל הצדדים המעורבים, שהחמורה שבהן הייתה עמדת ארצות הברית"; (2) אובדן השליטה בארץ והמחיר בנפש: "חש שאינו שולט עוד במהלך המאורעות... הקורבנות הרבים בחיי אדם"; (3) לחץ פנים בבריטניה: "האופוזיציה... וכן חלק מדעת הקהל והעיתונות, תקפו בחריפות את הממשלה"; (4) הצורך ביחסים טובים עם ארה"ב ובסיוע הכלכלי שלה: "בריטניה המותשת ממלחמת העולם השנייה הייתה זקוקה לסיוע אמריקני גדול". שני אירועים (לפני פברואר 1947): דרישת טרומן להכניס 100,000 עקורים (אוגוסט 1945) והמלצת הוועדה האנגלו־אמריקנית (אפריל 1946) שבריטניה דחתה; "הצהרת יום הכיפורים" של טרומן (4 באוקטובר 1946); פעולות תנועת המרי ("ליל הגשרים", יוני 1946) ופיצוץ מלון המלך דוד (22 ביולי 1946); "השבת השחורה" (29 ביוני 1946); כישלון ועידת לונדון ודחיית תוכנית בווין (פברואר 1947); ההעפלה ופרשת לה ספציה (1946).

ב. שתי סיבות לתמיכת ארה"ב: לחץ יהודי ארה"ב והמנהיגים הציונים ושיקולים פוליטיים פנימיים של טרומן (בחירות 1948); השפעת השואה ובעיית העקורים על טרומן ועל דעת הקהל; המלחמה הקרה – ברית המועצות תמכה בחלוקה, וארה"ב לא רצתה להשאיר לה את הבכורה ואת החלל שייווצר עם יציאת בריטניה. תגובת היהודים: שמחה והתלהבות, ריקודים ברחובות; הסוכנות היהודית והנהגת היישוב קיבלו את ההחלטה (אף שהשטח היה מצומצם וירושלים הוצאה מן המדינה); האצ"ל והלח"י התנגדו לחלוקת הארץ. תגובת הערבים: הוועד הערבי העליון ומדינות ערב דחו את ההחלטה; שביתה כללית ופרעות (שריפת המרכז המסחרי בירושלים, 2 בדצמבר 1947); התקפות על יהודים כבר ב־30 בנובמבר 1947 (האוטובוסים ליד כפר סירקין) – תחילת מלחמת העצמאות.

שאלה 8

א. שינוי: משיתוף פעולה עם בריטניה במלחמה בנאצים למאבק פעיל בה. סיבות: ממשלת הלייבור (יולי 1945) לא ביטלה את "הספר הלבן" בניגוד לציפיות ולהבטחותיה, והצהרת בווין (נובמבר 1945) המשיכה את הגבלות העלייה; השואה ומצוקת ניצולי השואה במחנות העקורים – הצורך הדחוף במקלט ובמדינה; (גם: סיום המלחמה בנאצים ביטל את הסיבה להבליג; ההכרה שרק מדינה עצמאית תפתור את בעיית העם – תוכנית בילטמור). דוגמה: הקמת "תנועת המרי העברי" (אוקטובר 1945) ו"ליל הרכבות" (31.10–1.11.1945); או פריצת מחנה עתלית ושחרור מעפילים (אוקטובר 1945); או ההעפלה ההמונית.

ב. המחלוקת: על דרכי המאבק בבריטים (ועל הכפיפות להנהגה הנבחרת). ההגנה – מאבק מבוקר: עלייה, התיישבות ומאבק מדיני, ופעולות צבאיות רק נגד מטרות הקשורות במדיניות הספר הלבן ובלי פגיעה מכוונת באנשים, בכפיפות למוסדות הנבחרים. האצ"ל והלח"י – מאבק בכל הדרכים, כולל פגיעה ישירה בחיילים, באנשי מנהל ובמתקנים, וברוב התקופה בלי כפיפות להנהגה. טיעון ההגנה: פגיעה באנשים תפגע במוסריות המאבק ובתמיכה הבין־לאומית ותגרום לתגובה בריטית קשה שתסכן את היישוב; המדינה תושג בעלייה ובהתיישבות ובמאבק מדיני מתואם. טיעון האצ"ל והלח"י: אין סיכוי להידברות עם בריטניה; רק מאבק מזוין מתמשך יגרום לה לשלם מחיר כבד (כוחות, תקציב, דעת קהל) ויזרז את סיום המנדט, כפי שהוכח בתנועות לאומיות אחרות.

שאלה 9

א. קשיים: היעדר צבא סדיר ומחסור חמור בנשק ובציוד (גם בשל נוכחות הבריטים שמנעו התחמשות); עורקי תחבורה שעברו בשטחים ערביים – "מלחמת הדרכים" והשיירות; יישובים מבודדים ושטחים מפוצלים בלי רצף טריטוריאלי; ירושלים במצור; לחימה בערים המעורבות ופגיעה באזרחים; היוזמה בידי הערבים והיישוב במגננה. אירוע: המצור על ירושלים ואסון השיירות במרס 1948 → מבצע נחשון (אפריל 1948) לפתיחת הדרך; או "הל"ה" – 35 לוחמים שנהרגו בדרכם לגוש עציון הנצור (ינואר 1948); או שיירת נבי דניאל / שיירת יחיעם (מרס 1948).

ב. ישראל – יתרון: צבא אחד בפיקוד מאוחד (הקמת צה"ל, סוף מאי 1948), "קווי פנים" קצרים, מוטיבציה גבוהה של "אין ברירה", גידול בכוח האדם (גיוס, עלייה) ובנשק (צ'כוסלובקיה) – במיוחד מן ההפוגה הראשונה; חיסרון: בתחילת השלב נחיתות בנשק כבד (שריון, ארטילריה, מטוסים), לוחמים מותשים אחרי חצי שנת לחימה, צבא בהתארגנות, צורך להילחם בכמה חזיתות בבת אחת. צבאות ערב – יתרון: צבאות סדירים, מאומנים ורעננים, עם נשק כבד (שריון, תותחים, חיל אוויר), תקיפה מכמה חזיתות ועומק אסטרטגי; חיסרון: היעדר תיאום ופיקוד משותף, מטרות סותרות ויריבות ביניהן (עבדאללה מול מצרים), קווי אספקה ארוכים, מוטיבציה נמוכה יחסית של חילות המשלוח, אמברגו נשק.

חלק ב – פרק רביעי – סוגיות נבחרות בתולדות מדינת ישראל (33⅓ נקודות)

שאלה 10

א. ההשפעה: החרפת המתח והאיבה כלפי היהודים – היהודים זוהו עם הציונות ועם "האויב", נחשדו בנאמנות כפולה; פרעות (מרוקו – אוג'דה וג'ראדה, 7–8 ביוני 1948, יותר מ־40 נרצחים; לוב – טריפולי, יוני 1948), התנכלות שלטונית (עירק – הוצאת הציונות אל מחוץ לחוק ב־1948; מצרים – מעצרים והחרמות), ובעקבות זאת עלייה והגירה. בקטע: (1) המלחמה נתפסת כ"תוקפנות הבלתי מוצדקת של הציונים" והיהודים בארץ כ"עקורים... בכוונה להשתלט עליה" – מכאן החשש מהסתה: "אני מצווה לנתינים המוסלמים שלא להיגרר להסתה... ולא לבצע מעשה כלשהו העלול לשבש את הסדר וביטחון הציבור"; (2) חשד בנאמנות היהודים ואיום מרומז: "הם צריכים להימנע מכל מעשה שיש בו כדי לתמוך בתוקפנות הציונית או להפגין סולידריות כלפיה, משום שבכך הם יפגעו בזכויות המיוחדות... כשם שיפגעו באזרחותם המרוקאית"; הבחנה בין יהודי מרוקו ל"יהודים העקורים".

ב. שניים מבין: תהליך הדה־קולוניזציה – יציאת המעצמות האירופיות שבחסותן נהנו היהודים מביטחון ומהזדמנויות; היהודים נתפסו כמזוהים עם השלטון הקולוניאלי (ובמרוקו, תוניסיה ואלג'יריה – עם צרפת), ועם העצמאות (לוב 1951, מרוקו ותוניסיה 1956, אלג'יריה 1962) נפגע מעמדם והם עזבו בהמוניהם; התחזקות הלאומיות הערבית – זהות לאומית ערבית־מוסלמית שבה היהודים נתפסו כזרים; הקמת מדינת ישראל והציונות – התלהבות היהודים וזיהוים עם האויב, מדיניות העלייה של ישראל (מבצע "על כנפי נשרים" מתימן 1949–1950; מבצע "עזרא ונחמיה" מעירק 1950–1951); החלטות הליגה הערבית נגד היהודים (1946–1947); מלחמת סיני (1956) – גירוש יהודים ממצרים; מלחמת ששת הימים (1967) – פרעות בלוב ומעצרים במצרים ובסוריה.

שאלה 11

א. שלושה גורמים: הקמת המדינה ומדיניות "קיבוץ גלויות" – הכרזת העצמאות, ביטול הגבלות הספר הלבן, חוק השבות (1950), מבצעי עלייה; מצוקת ניצולי השואה במחנות העקורים ובמזרח אירופה (אנטישמיות, משטרים קומוניסטיים, פתיחת שערים זמנית – פולין 1956–1957, רומניה); הידרדרות מצב היהודים בארצות האסלאם בעקבות הסכסוך, הלאומיות הערבית והדה־קולוניזציה (עירק, תימן, מרוקו, מצרים אחרי 1956). גם: רגש ציוני־דתי וכיסופים לארץ.

ב. עמדה + נימוק + שתי עובדות. בעד עלייה חופשית: ייעוד המדינה וחוק השבות (1950) – כל יהודי זכאי לעלות; הצורך הדמוגרפי־ביטחוני ביישוב הארץ והגבולות; "חלון הזדמנויות" – קהילות במצוקה ששערי יציאתן עלולים להיסגר (עירק – "עזרא ונחמיה" 1950–1951; תימן – "על כנפי נשרים"; מזרח אירופה שנסגרה). בעד עלייה סלקטיבית: אוכלוסייה של כ־650 אלף לא יכלה לקלוט בתוך שנים ספורות כ־690 אלף עולים; משבר כלכלי – מחסור, צנע (מ־1949), אבטלה; מחסור בדיור – המעברות; תקנות העלייה הסלקטיבית (סוף 1951) – העדפת צעירים ובריאים, בעיקר מצפון אפריקה, שיוכלו לעבוד ולהגן.

שאלה 12

א. מדינות ערב (שניים): צעדי נאצר במאי 1967 – הכנסת כוחות לסיני, דרישה לפנות את כוח האו"ם, סגירת מצרי טיראן (22 במאי) – הפרת ההסדרים של 1957; פעולות סוריה – הניסיון להטות את מקורות הירדן, הפגזת יישובי הצפון ותמיכה בפיגועי פת"ח; ברית מצרים–ירדן (30 במאי) ותעמולת השמדה; (גם: מידע סובייטי כוזב על ריכוזי כוחות ישראליים מול סוריה). ישראל (שניים): הפעלת כוח נגד עבודות ההטיה בסוריה ופעולות תגמול (סמוע, נובמבר 1966; הפלת שישה מטוסי מיג סוריים, 7 באפריל 1967) והצהרות מאיימות כלפי סוריה – שהזינו את החשש הערבי; גיוס מילואים נרחב, הכרזה שסגירת המצרים היא עילה למלחמה, ולבסוף ההחלטה על מכת מנע (5 ביוני 1967) לאחר כישלון המאמץ הדיפלומטי ובלחץ הצבא והציבור.

ב. תחושות: מחרדה קיומית בתקופת ההמתנה לאופוריה, תחושת ביטחון ועוצמה (ואף שאננות וזלזול באויב), הערצת הצבא; התרגשות מאיחוד ירושלים. תחום מדיני: החלטה 242 (נובמבר 1967) – "שטחים תמורת שלום"; ועידת חרטום ("שלושת הלאווים", 1967) – קיפאון מדיני; ניתוק היחסים עם ברית המועצות ומדינות הגוש המזרחי (מלבד רומניה); התרחקות צרפת ואמברגו נשק; התהדקות הקשר עם ארה"ב ("נכס אסטרטגי"). פלסטינים: כמיליון פלסטינים בגדה ובעזה תחת שלטון ישראלי; גל פליטים חדש לירדן; התחזקות הלאומיות הפלסטינית העצמאית – אש"ף בהנהגת פת"ח (ערפאת), מאבק מזוין, קרב כראמה (1968). או מדינות ערב: אובדן שטחים (סיני ועזה, הגולן, הגדה ומזרח ירושלים), השפלה וירידה ביוקרת נאצר, "מלחמת ההתשה" ושאיפה לנקמה.

שאלה 13

א. שלושה מניעים: השבת השטחים שאבדו ב־1967 (סיני לאחר מצרים, רמת הגולן לסוריה); שיקום הכבוד הלאומי והצבאי אחרי ההשפלה של מלחמת ששת הימים; שבירת הקיפאון המדיני – כישלון יוזמות ההסדר (יוזמת סאדאת 1971, שליחות יארינג) ו"לא מלחמה ולא שלום"; מלחמה מוגבלת שתניע את המעצמות ותפתח תהליך מדיני לנסיגת ישראל. רקע מאפשר: סיוע סובייטי בנשק ואימון (טילי נ"מ ונ"ט).

ב. שתי סיבות: "הקונספציה" – ההנחה שמצרים לא תצא למלחמה לפני שתהיה לה יכולת אווירית לפגוע בעומק ישראל, וסוריה לא תצא בלי מצרים – ולכן התרעות פורשו כ"סבירות נמוכה"; ההטעיה המצרית־סורית (תרגילים, הסוואה); זלזול ביכולת צבאות ערב וביטחון יתר ב"קו בר־לב" ובעומק האסטרטגי אחרי 1967. השפעה עם פרוץ המלחמה: גיוס המילואים באיחור, כוחות סדירים מעטים בקווים – פריצת קו בר־לב וחדירה סורית ברמת הגולן, אבדות כבדות, הימנעות ממכה מקדימה. השפעה לאחר סיומה: משבר אמון ומחאה ציבורית; ועדת אגרנט והתפטרות הרמטכ"ל אלעזר וראש אמ"ן; התפטרות ממשלת גולדה מאיר (אפריל 1974); בהמשך – המהפך הפוליטי ב־1977.

כל הבגרויות בהיסטוריה עם פתרונות מלאים: www.guyai.co.il/bagrut/history